

VÁLTOZATOK A SZAKMAISÁG INTÉZMÉNYESÍTÉSÉRE – A MAGYAR LOGISZTIKASZAKMA SZERVEZŐDÉSEINEK RENDSZERE

VARIETIES OF PROFESSIONAL INSTITUTIONALIZATION – THE ASSOCIATIONAL SYSTEM OF HUNGARIAN LOGISTICS

A tanulmány alapkérdése, hogy miként intézményesülnek a szakmai közösségek. A vállalkozások és szakemberek közösségeinek érdekeit előmozdítani hivatott szakmai szerveződések gazdag irodalma ellenére keveset tudunk arról, hogy miként alakulnak ki a szakmai közösségek szintjén e szerveződések rendszerei. Az elemzés a kiegészítő elméleteken alapuló kongruenciaanalízist alkalmazza, hogy összevesse és kombinálja a szakirodalomban központi szerepű tagsági és befolyási intézményi logikák, valamint a szakmai vitákat intézményesítő intellektuális rendek régi-új elméletének magyarázóerejét. Az esettanulmány dokumentumelemzést és félig strukturált interjúkat alkalmaz egy gazdagon intézményesült és kihívásokkal szembesült közösség, a magyar logisztikaszakma szerveződési rendszerének feltárására. Az elemzés fő következtetése, hogy a három elmélet a komplex intézményesülés különböző elemeit képes megmagyarázni. A szakmai vita intellektuális rendjei és a szerveződések cserealapú intézményi logikái kölcsönhatásban fejlődnek, míg az intézményesülés legfontosabb mozgatórugója a kormányzati kontextus változókéony jellege.

Kulcsszavak: szakmai közösség, szakmai szerveződések, üzleti szerveződések, szerveződések rendszere, logisztika

This study focuses on how communities of professionals and firms institutionalize. Despite the growing literature on professional associations (private, planned institutions intended to further the interests of business communities), we know little about how they form associational systems at the level of professional communities. Adopting a complementary theories congruence analysis approach, the author compares and combines the descriptive power of the central theories of the logics of membership and influence, and the recently proposed theory of the institutionalization of professional debates. Using document analysis and semi-structured interviews, he studies the associational system of Hungarian logistics, a densely institutionalized professional community which faced substantial regulatory and market challenges. The results highlight that the three theories explain different elements of the professional community's complex institutionalization. The intellectual orders of professional debates and the transaction-based institutional logics of associations co-evolve, with the shifting regulatory context driving most institutional dynamics.

Keywords: professional community, business associations, professional associations, associational system, logistics

Funding/Finanszírozás:

A tanulmány elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00013 Intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztések a Budapesti Corvinus Egyetem Székesfehérvári Campusán program támogatta.

The study was supported by Institutional developments for intelligent specialization at the Székesfehérvár Campus of Corvinus University of Budapest – EFOP-3.6.1-16-2016-00013.

Szerző/Author:

Molnár Gábor Tamás, doktorjelölt, egyetemi tanársegéd, Budapesti Corvinus Egyetem, (gabortamas.molnar@uni-corvinus.hu)

A cikk beérkezett: 2019. 11. 11-én, javítva: 2021. 04. 24-én és 2021.05. 19-én, elfogadva: 2021. 06. 10-én.

This article was received: 11. 11. 2019, revised: 24. 04. 2021 and 19. 05. 2021, accepted: 10. 06. 2021.

Világszerte elterjedt társadalmi jelenség, hogy a hasonló területen tevékenykedő szakemberek nemcsak vállalkozásokba tömörülnek, hanem tágabb szakmai közösségeket alkotnak. Ezek a közösségek megmaradhatnak az informális kapcsolatok talaján,

de gyakran intézményesült formát öltenek. Az intézményesült együttműködés formái lehetnek különböző egyesületek, kamarák, klubok, ipartestületek, nonprofit társaságok. A szakmai szerveződésekről a vállalkozásokhoz és a kormányzathoz képest kevés

tudással rendelkezünk. Ez a tudás elsősorban az egyedi szerveződések formájára és funkcionalitására, valamint a korporatív struktúrák felsőbb szintjeire vonatkozik. Az eddigi vizsgálatok elsősorban egyedi szerveződések esetein vagy azok statisztikai mintáin alapulnak, miközben elméleteink feltételezik, hogy a szerveződések a szakmai közösségek szintjén rendszereket alkotva intézményesülnek. Az egyedi szerveződések működését és fejlődési pályáit e tágabb kontextust figyelembe véve érthetjük meg kielégítően. A szakemberek és vállalkozások szempontjait és érdekeit általában e közösségek csatornázzák be a közpolitikai folyamatba. Ezek az intézmények ugyanakkor a szakmaiság, mint a gazdaság működéséhez és fejlődéséhez szükséges tudásalap és az ehhez kapcsolódó önszabályozás számos mechanizmusát biztosítják. A kutatásom alapkérdése ezért az, hogy *hogyan intézményesül egy szakmai közösség*. A tanulmány célja annak megértése, hogy egy szakmai közösségen belüli szerveződések miként alkotnak rendszert.

A tanulmány a szakmai közösségek formális intézményesülésére koncentrál. Ennek alapegységeként határozom meg a szakmai szerveződések. Az intézményi közgazdaságtan képes megmagyarázni a szakmai szerveződések mint intézmények létezését: ezek a piaci és a hierarchikus koordináció között elhelyezkedő hibridek, amelyekre az alternatívák magasabb tranzakciós költségei esetén hagyatkoznak a szereplők (Ménard, 2004). Ez viszont nem ad kielégítő magyarázatot a szerveződések közötti párhuzamosságokra, valamint azok gazdag differenciálódására. Az érdekvépviseleti szerveződésekre fókuszáló politikatudományi kutatások komplex megközelítésükben integrálták a közgazdaságtani, szervezetológiai és hálózati perspektívákat, ezzel részletesebb magyarázatait adva a szerveződések sokszínűségének (Berkhout, Hanegraff, & Braun, 2017; Lang, Ronit, & Schneider, 2008). A szerveződések rendszereire vonatkozó elméleteink viszont Schmitter & Streeck (1981/1999) alapozó munkája óta csak szórványosan haladtak előre. Ehhez kívánok hozzájárulni egy, a területen új elméleti keret bevezetésével, illetve az elméletek közötti viszonyok pontosításával. Az alkalmazott megközelítés a kiegészítő elméleteken alapuló kongruenciaelemzés.

A második részben ehhez először definiálom a szakmai közösségek és a szerveződések rendszerének alapfogalmait, majd áttekintem a szerveződések mintázatainak magyarázatára alkalmazott főbb elméleteket. A harmadik részben ismertetem a kutatási kérdéseket és ambíciókat. A negyedik rész összefoglalja az esetválasztás logikáját és a kutatás módszertanát. A következő két rész összegzi és elemzi az eredményeket, előbbi a szerveződések rendszerének differenciálódására, utóbbi annak integrálódására fókuszálva. A hetedik részben következtetéseket fogalmazok meg az elméletek magyarázóerejére és egymáshoz való viszonyára vonatkozóan, majd felvázolom a továbblépés lehetséges irányait.

Elmélet és irodalomösszegzés

Szakmai közösségek

A szakmai közösség alatt szakemberek és vállalkozások olyan csoportját értem, amelyeket valamilyen közös, tudásalapú tevékenység köt össze. A fogalom központjában három, összekapcsolódó elem áll: a szakma tudásalapja, a szakmai tevékenységek köre és a közös tevékenységből eredő közös érdekek, célok. A tudásalap nemcsak a tevékenység folytatásához szükséges, normatív tartalmat is hordoz, amennyiben a közösség értékrendjéhez és céljaihoz kapcsolódik.

Az intézményesülés

A szakmai közösség intézményesülését az új intézményi közgazdaságtan intézményfogalma felől határozhatjuk meg, miszerint az intézmények mint társadalmi játékszabályok strukturálják a társadalmi interakciókat és meghatározzák az azokhoz kapcsolódó ösztönzőket, ezzel csökkentve a bizonytalanságot (North, 1990). Az intézményesülés így azt jelenti, hogy egy közösség képes korlátokat megfogalmazni a közösségen belüli és azon túlnyúló interakciók strukturálására. Ezek a korlátok egyaránt lehetnek informálisak (szokások vagy egy szakma implicit elvárásai) és formálisak (szervezeti szabályok). Ez a tanulmány az elméleti kiindulópontjai nyomán a formális intézményesülés felől közelíti meg a szakmai közösségeket, bár nyitott az informális intézmények szerepeltetésére a magyarázatokban.

Szakmai és üzleti szerveződések

A szakmai közösségek formális intézményesülésének alapegysége a szakmai szerveződés, amelyeket Prüfer (2016) nyomán olyan magán (vagyis nem teljesen kormányzati, önkéntes elemet tartalmazó), formalizált, nonprofit szervezetekként definiálhatjuk, amelyek egy adott szakmai közösség (általában tagok) céljait hivatottak elősegíteni. A definíció szakmai, iparági és vállalkozói szerveződések, helyi vállalkozói klubok, egyesületek széles körét fedi, amelyek eltérő földrajzi, tevékenységbeli, értékrendi önmeghatározással rendelkeznek. A *szakmai szerveződések* vagy *szerveződések* fogalmát a továbbiakban általános gyűjtőfogalomként alkalmazom.

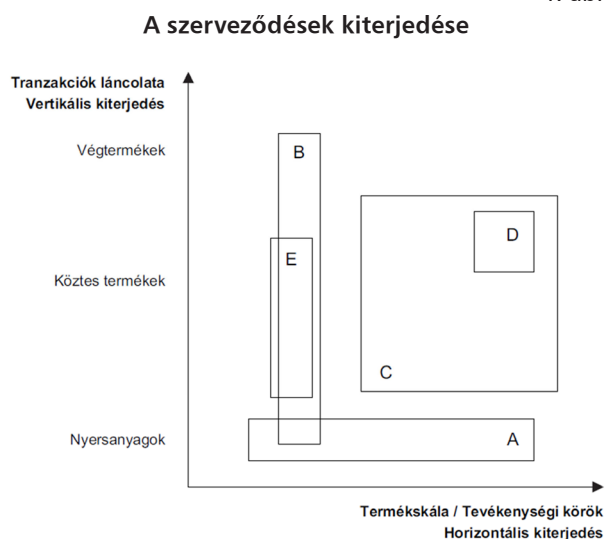
A szerveződések rendszerei

A szerveződések rendszere alatt egy szakmai közösség szerveződéseinek összességét, illetve az interakciókat értjük (Schmitter & Streeck, 1981/1999). A szerveződések rendszerének két fő strukturális eleme a differenciálódás és az integrálódás. Az egyedi szerveződések jellemzői adják egy rendszer differenciálódását, míg a szerveződések közötti interakciókból következik annak integrálódása. Egy komplex rendszernek mindkét elemre szüksége van, mert az érdekek és szempontok sokféleségét szerveződésekben belüli vagy szerveződések közötti differenciálódással tudja csak lefedni, viszont ezeket a közösség szintjén integrálnia kell, ha eredményesen akarja őket a kormányzásba becsatornázni.

Differenciálódás

A differenciálódás dimenziója arra vonatkozik, hogy a közösség megszerveződésének tagsági és funkcionális igényeit hány szerveződés elégíti ki, vagyis mennyire széttagolt a szerveződések sokasága. Egy szakmai közösség szerveződési tagsági szempontból két fő dimenzió mentén tagolódnak: a tranzakciók láncolatában elfoglalt pozícióik adják meg a vertikális kiterjedését, míg a képviselt tevékenységi körök dimenzióján a horizontális kiterjedésük ábrázolható (1. ábra).

1. ábra

Forrás: szerző által fordított és kiegészített ábra (Schmitter & Streeck, 1981/1999, p. 61) nyomán

A vertikális tengely mentén kiterjedt tagságú (B, C) szerveződés a tranzakciók feltételeihez kapcsolódó, míg a horizontálisan kiterjedt tagságú szerveződés (A, C) a különböző tevékenységek eltérő érdekeihez kapcsolódó heterogenitást internalizál a belső koordinációján keresztül.

Integrálódás

A szerveződések együttműködése kétféleképpen vezethet intézményesült integrálódáshoz. A vertikális integrálódás során a szerveződések formálisan felettük álló metaszerveződések hoznak létre. Minél nagyobb mértékben képesek ezek a metaszerveződések koordinálni a teljes szakmai közösséget, annál integráltabb a szerveződések rendszere. A szerveződésen belüli és szerveződések közötti integrálódás itt összeér: a metaszerveződések tekinthetők differenciált szerveződéseknek is, amelyeknek autonóm, kilépésre képes részlegei vannak. Schmitter és Streeck (1981/1999) hipotézise szerint minél differenciáltabb a szerveződések rendszere, annál valószínűbb, hogy a metaszerveződések többszintű hierarchiájára lesz szükség annak integrálásához.

A horizontális integrálódás során a résztvevők nem hoznak létre formálisan felettük álló metaszerveződést. Schmitter és Streeck (1981/1999) ennek öt szintjét különbözteti meg, a lazább együttműködés felől az összeolvadás felé tartva:

1. ad-hoc, alkalmi szövetségek: formalizált szabályok nélkül,
2. közös munkacsoportok: saját szabályokkal, egyetlen konkrét célra,
3. közös vállalkozások: állandósult céllal intézményesített munkacsoportok,
4. szövetségek: több funkcióra kiterjedő formalizált együttműködések,
5. szervezetközi erőforrás-megosztás, részleges összeolvadás.

Az intézményesülés magyarázatai

Intézményi logikák

A szakmai szerveződések értelmezhetők a koordináció köztes szinten való megvalósításaként, az egyedi vállalatok és a kormányzat koordinációs tevékenysége között. A Schmitter és Streeck (1981/1999) elméleti keretére alapozó politika- és szervezettudományi kutatások két fő magyarázatot alkalmaznak kisebb finomításokkal. Ezek a tagság és a befolyás ún. intézményi logikái. Mindkét intézményi logika a tranzakciós költségek és a kollektív cselekvés elméletének együttes specifikációja. A különbség közöttük, hogy melyik potenciális hasznokra tekintenek elsődlegesen. Ezeket árnyalja a tranzakciós költségek (Williamson, 1979) elmélete azzal, hogy a nagyobb kiterjedés az érdekek nagyobb belső heterogenitását, így a koordináció növekvő költségeit jelenti.

A tagság logikája a szerveződés és annak tagsága közötti cserekapcsolat alapján határozza meg a szerveződések jellemzőit. A tagsági logika a szerveződések által tagjaiknak biztosított klubjóságokból eredő hasznok és a megszerveződés költségeinek egyensúlyát adja meg. Kiindulópontja a kollektív cselekvés elmélete (Olson, 1971), amely szerint a kisebb, specifikusabb csoportok könnyebben megszerveződnek, ami limitálja a hatékonyan működő szerveződések méretét, elsősorban a homogénebb szegmensekre korlátozódik. Ugyanakkor a szerveződés által nyújtott javak méretgazdaságosak lehetnek, így a tagok által élvezett haszon egy szintig növekedhet a kiterjedéssel.

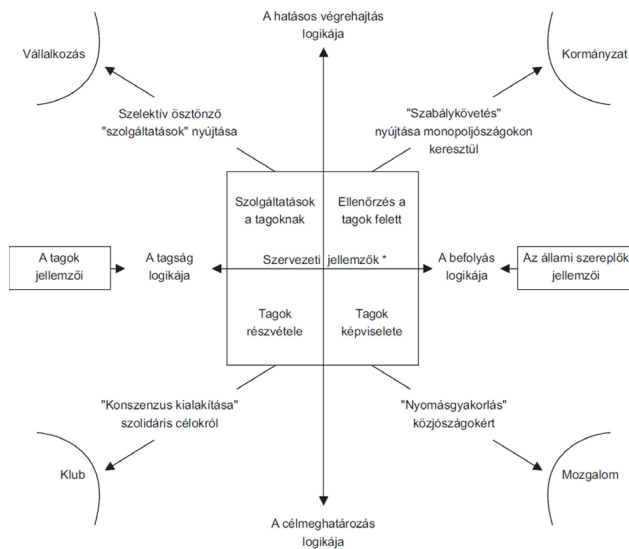
A befolyás logikája a szerveződés és a kormányzat közötti cserekapcsolaton alapul, és a kormányzattól származó erőforrások és monopoljavarok, valamint az ezek megszerzéséhez szükséges koordináció költségeinek mérlegelésére vonatkozik. Alapvető állítása, hogy minél átfogóbb egy szerveződés, annál nagyobb közpolitikai befolyásra tehet szert, feltéve, hogy a közpolitikai folyamat előnyben részesíti a több szereplő érdekeit koordináló partnereket. A befolyás logikája alapján a koordináció tranzakciós költségei által korlátozott, de egyre növekvő kiterjedésű szerveződések számíthatunk (2. ábra).

Egy szerveződés kiterjedését a két logika kölcsönhatása határozza meg. Az intézményi komplexitás magasabb foka képes összeegyeztetni a befolyás és a tagság logikája közötti feszültséget, viszont magasabb komplexitás magasabb fenntartási költségekkel jár a belső működésre vonatkozó logikák, a célmeghatározás és a hatásos végrehajtás szempontjából. A szerveződések általánosságban növekvő autonómia kiépítésére törekednek, amihez szük-

séges, hogy ne függjenek túlzottan egyik kapcsolattól sem (Schmitter & Streeck, 1981/1999).

2. ábra

A szerveződés versengő logikái, amelyek meghatározzák a szervezeti jellemzőket

Forrás: Schmitter & Streeck (1981/1999, p. 21) alapján saját fordítás

E megfontolásokat elsősorban szerveződések országos populációinak elemzésére alkalmazták a szakirodalomban. Bennett (1995, 1996) a helyi szerveződések intézményi formáit magyarázza a közösségi koordináció tranzakciós költségeivel, valamint a szelektív ösztönzők és kollektív jószágok keverékével. Fő eredménye, hogy a szerveződések növekvő méretével a szolgáltatások és a tagság logikája kerül előtérbe. Perry (2012) az ír és új-zélandi szerveződések mintáit összevetve megállapítja, hogy az ágazati szintű jellemzők, elsősorban a vállalkozások heterogenitása magyarázza az intézményesülés különbségeit. Bennett (1999b, 1999a, 2000) a különböző tagságú szerveződések logikái között mutat ki különbségeket. Eredményei szerint a szűkebb szakmák szerveződései a befolyás logikájával, míg a tágabb szakmai-iparági szerveződések és metaszerződések a tagság logikájával magyarázhatók jobban.

A két logika viszonya

Schmitter és Streeck (1981/1999) elméletét, miszerint a tagsági és befolyási logika egyensúlya magyarázza a közösség differenciálódását, azóta többször pontosították. Grant (2002) szerint az egyensúly a két elem kiüresedésének elkerülését jelenti, ahol a szerveződés sem tagsági, sem kormányzati kapcsolatait nem hagyja eluralkodni. Lehmkuhl (2005) szerint a két logika nem determinisztikus, csak a szerveződések túlélési stratégiáinak két fő elemét azonosítják. A szerveződések autonómiájuk növelésének érdekében alakítják kapcsolataikat, a két oldal közötti egyensúlyra törekedve, de ennek jellege változókéony. A tagság és a befolyás logikája együttesen határozza meg a szerveződések tagsági kiterjedését, ahol a befolyásra törekvő szerveződés addig terjeszkedik, amíg a tagság bel-

ső koordinálásának költségei nem haladják meg az ebből származó nyereséget (Schneider & Grote, 2006).

A két logika viszonyának alakulására vonatkozó elméletek szerint a komplexebb szerveződések nagyobb részben magyarázza a befolyás logikája. Ez kétféleképpen jelenik meg. A szűkebb, tagsági logikájú szerveződésekhez képest az átfogóbb és főleg a metaszerződéseknel a befolyási logika nagyobb szerepére számíthatunk (Schmitter & Streeck, 1981/1999). Másrészt a tagsági logika a közösségi intézményesülés korai szakaszában magyaráz jobban, míg a szerveződések fejlődésével egyre nagyobb a befolyási logika által megragadott tényezők szerepe (Grant, 2002). Ennek az átrendezésnek a mértéke a kormányzati kapcsolatoktól is függ, mivel általánosságban a pluralista jellegű rendszerekben a tagsági logika, míg neokorporatista kontextusokban a befolyási logika erősebb (Lang et al., 2008).

Az intézményi logikák szerepére vonatkozó elméletekhez csak szűkös empirikus vizsgálatok társulnak. Bennett (1999b) elemzése szerint, ahogy a brit szerveződések maximalizálni törekedtek erőforrásaikat, idővel eluralkodott rajtuk a tagság logikája, potenciálisan egyfajta szolgáltatói szemlélethez, az érdekképviselet kiüresedéséhez vezetve. Berkhout és szerzőtársai (2015) szerint az EU-ban elsősorban a tagsági logika tényezői (szegmentálódás, érdekek heterogenitása) határozzák meg a szerveződések rendszereit, nem pedig a kormányzati kapcsolatok. Hasonló eredményekre jutott Lowery és Gray (1996) az USA szerveződései esetén, kiegészítve azzal a Schmitter és Streeck (1981/1999) által is megfogalmazott sejtéssel, hogy a tagsági logika az alsóbb szinteken, míg a befolyási logika a kormányzathoz közelebbi szinteken magyaráz jobban. Aldrich és szerzőtársai (1994), Ibsen és Navrbjerg (2019), valamint van Waarden (1992) a környezeti változások hatásait vizsgálják az amerikai, dán és holland szerveződések jellemzőire. Fő eredményük, hogy a kihívásokra adott válaszok nyomán és a szerveződések növekedésével párhuzamosan egyre fontosabb a tagság logikája, vagyis a szelektív ösztönző szolgáltatások biztosítása a szűkebb érdekek képviselete helyett.

Versengés vagy együttműködés

Schmitter és Streeck (1981/1999) elméleti keretének kevésbé hivatkozott eleme a szerveződésközi kapcsolódások és rendszereik vizsgálatára vonatkozik. Az együttműködés magyarázata hasonlít a szerveződésekre vonatkozó megfontolásokhoz, mert ezeken keresztül a szerveződések további koordinációt tudnak a köztes szintjükön kezelni, átvállalva azt a kormányzat vagy a vállalatok világotól. A különböző szerveződések szakmai közösség szintjén történő integrálódása analóg azzal, ahogy a szerveződések koordinálják belül differenciált tagságukat. Az integrálódás mintázatai az egyedi szerveződések kiterjedéséhez hasonlóan magyarázhatók a potenciális hasznukon keresztül a tagság és befolyás logikáival.

Az integrálódás ugyanakkor a szerveződésközi koordináció költségeitől is függ, ami a kapcsolataik jellegével magyarázható, a tagság logikája szerint. Mitől függ, hogy a szerveződések együttműködve vagy versenyezve vi-

szonyulnak egymáshoz? Minél jelentősebb átfedésben van két szerveződés kiterjedése, annál valószínűbb, hogy ugyanazokért a potenciális tagokért versenyeznek. Az 1. ábrán B és E szerveződés nagyobb eséllyel verseng, mint B és A, miközben E és A között a tagság viszonylatában nincs verseny, legfeljebb a képviselt érdekek szintjén kerülnek ellentétbe. A szerződéses funkcionalitása jelenti a különbségek harmadik dimenzióját, ahol a specializálódás munkamegosztáshoz, míg a nagyobb funkcionális átfedés nagyobb versengéshez vezet. Ez összefügghet a tagsági kiterjedéssel, mivel az átfogó és a szűkebb szakmai közösséget képviselő szerveződések gyakran más nyújtanak tagjaiknak (Battisti & Perry, 2015), így a kétféle profilú szerveződés – példánkban C és D – között kevésbé várható versengés, mint a jelentősebben átfedő potenciális tagságú szerveződések között.

Intézményesült szakmai vita

A kifejlett szervezetek és a szakmai közösségek működésének alapja a belső intellektuális vita, amely értelmet biztosít a cserekapcsolatainknak (Mike, 2017). A szerveződések közgazdaságtani kutatása hagyományosan az önszabályozás elemeire fókuszál, míg a politikatudományi kutatásuk az érdekképviseleti funkciókra. Mindkettőhöz szükséges, hogy egy szakmai közösség meghatározza az identitását – vagyis értékek és célok mentén definiálja magát –, valamint megfogalmazza érdekeit (Greenwood, Suddaby, & Hinings, 2002). A közösségben intellektuális vita zajlik annak érdekeiről és azok előmozdításának eszközeiről. Ez a vita több az adott érdekek aggregálásánál, célja a helyes célokra és eszközökre vonatkozó igazság keresése. Mike (2017) az ezeknek keretet adó intézményeket a szakma intellektuális rendjének nevezi, Polanyi (1951/2010) fogalmát alkalmazva. Elmélete szerint egy intellektuális rendnek három fő szabályrendszerrel kell intézményesítenie:

- a versengés szabályai azt határozzák meg, hogy ki vehet részt a vitában,
- a konzultáció szabályai az érvelés elfogadható módjait határozzák meg,
- a meggyőzés szabályai a vita felületeit definiálják.

A tranzakciós szemléletű érdekképviselet-kutatások is felismerték a különbséget az eltérő szerveződési logikákhoz kapcsolódó eltérő közpolitikai szerepek között. Berkhout és szerzőtársai (2017) két fő hozzájárulási formát azonosítottak, a tagság preferenciáira és a szakmai javaslatok minőségére vonatkozó információ biztosítását. Vining és Boardman (2007) összekötik a két meggyőzési formát, azt állítva, hogy a szerveződések elsősorban tudományos jellegű érveléseken keresztül képesek sikeresen bekapcsolódni a közpolitikai folyamatokba. A szakmai vita tehát nemcsak a célok meghatározásában, de azok érvényesítésében is jelentős.

A szakmai vita intézményesülésének jellemzői kétféleképpen magyarázzák a szerveződések rendszereit. A szerveződések szintjén azok tagsági és funkcionális kiterjedését meghatározza a belső intellektuális rendjük jellege. A szakmai közösségek szintjén a kialakuló egy-

séges vagy versengő intellektuális rendek, szakmaiság-konceptciók befolyásolják az integrálódás lehetőségeit és költségeit.

Kutatási kérdések

Az egymást kiegészítő elméleteken alapuló kongruenciaelemzésem elsődleges célja annak megállapítása, hogy a jelenségkör mely elemeit melyik elmélet nyomán tudjuk megmagyarázni (Blatter & Haverland, 2012). Az eltérő elméletek, magyarázatok közötti viszonyról csak részleges várakozásaink vannak. A másodlagos cél ennek tisztázása, az elméletek összeegyeztetése felé haladás.

Az első kutatási kérdés az intézményesülés alapegységeire, a köztük levő különbségekre vonatkozik, vagyis, hogy miként differenciálódik a szerveződések rendszere:

1. Milyen tényezők magyarázzák egy szakmai közösség esetén a szakmai szerveződések mintázatát?

A differenciálódás kérdése kapcsán van néhány, a kollektív cselekvésből és tranzakciós költségekből táplálkozó elméletünk, valamint az intellektuális rendek különbségeire vonatkozó elméleti keretünk. A kapcsolódó kutatási ambíció kettős: egyrészt az elméletek alkalmazhatóságának tesztelése, másrészt azok továbbfejlesztéséhez, pontosításához javaslatok megfogalmazása.

A második kérdés a feltárt különbségek áthidalásának intézményi megoldásaira vonatkozik, vagyis a szerveződések rendszerének integrálódására:

2. Milyen tényezők magyarázzák egy szakmai közösség esetén a szerveződések közötti együttműködés mintázatát?

Az intézményesült együttműködés formái közötti választás a külső kontextustól és a szerveződések közötti kapcsolatok jellegétől egyaránt függhet. A kérdésre nincsenek bevett elméleteink, csak a lehetséges tényezők széles körét megadó elméleti keretünk. A kutatás itt közelebb kerül a feltáró jelleghez, ahol az ambíció az elméletek megfogalmazásához releváns tényezők azonosítása.

Esetválasztás és módszertan

A kutatás elemzési egységei a szerveződések, valamint a szerveződések rendszerei. A kutatáshoz az országos szakmai közösségek közül választottam esetet, mert a szerveződések rendszerei elsősorban ezen a szinten intézményesülnek (Lehmkuhl, 2002). Bár a szubnacionális és szupranacionális kormányzás fontosak a szakmai közösségek számára, ezekbe elsősorban az országos szinten keresztül törekednek bekapcsolódni (Schneider & Grote, 2006). A kutatás eredményváltozó-központú megközelítést alkalmaz, amennyiben a szerveződések rendszerének tapasztalt mintázatait mint kimenetet magyarázva vizsgálja több lehetséges elmélet szerepét. Az esetválasztást ezért a szerveződések rendszerére vonatkozó előzetes tudás vezérelte: olyan szakmai közösséget kerestem, amelynél gazdag formális intézményesülés figyelhető meg, hogy legyen mit magyarázni az elemzés során.

A kiválasztott eset a magyar logisztikai szakma. Az esettanulmány a Magyarországon logisztikai tevékenységet végző vállalkozások és szakemberek tapasztalatából táplálkozik, beleértve az országban aktív külföldi vállalkozásokat, valamint a magyarországi vállalkozások külföldi tevékenységét. A globális és szupranacionális szakmai kormányzási kontextus hatásaira ugyanakkor csak ott térünk ki, ahol az esetünket közvetlenül befolyásolják. Az eset időbeli behatárolása a logisztikai ágazat magyarországi intézményesülését követi, így a feldolgozott időszak a gazdasági átmenet időszakától és az első kifejezetten logisztikai jellegű szerveződések megjelenésétől (1989-90) a kutatás évéig (2019) tart. A megfigyelési egységek a szakmai közösség működtetésében részt vevő vállalkozások, szakemberek és szervezetek.

Az eset jellemzői

A logisztika mint önálló szakma nagyjából három évtizedes múltra tekint vissza, így még az önmeghatározás és elfogadtatás folyamatában van. A szakmának hivatalos definíciója nincsen, nem létezik a TEÁOR-ban. A logisztikai tevékenységek a szállítás, közlekedés és más címszavak alatt szerepelnek az ágazatok felosztásában. A logisztikai szakemberek nagyobb részben más ágazatokba betagozódva végzik munkájukat. A logisztika ebben az elterjedt megközelítésben egy *horizontális*, a vertikális ágazatokon átnyúló, azokat *kiszolgáló terület*. A logisztika így az általános céljain keresztül definiálható, de a gyakorlatban mindig más területek igényeihez, logikájához kell illeszkednie. Ezt a szemléletet tükrözte a legutóbbi magyar kormányzati struktúra is, amelyben a logisztikai szempontok az egyes, kiemelt ágazatok kormányzásába integrálva jelennek meg, nem különálló logisztikai osztályként.

A logisztikai szakma intézményesülése egyben a *logisztikai szolgáltatások mint önálló (vertikális) ágazat* megfogalmazását jelentette. A logisztikát különálló iparágként megfogalmazók elsősorban a raktározás, szállítmányozás, fuvarozás és logisztikai tanácsadás tevékenységeit végző vállalkozásokat értik bele. Az érdekvédelmi szervezetek és a kormányzati dokumentumok a logisztikai iparágat elsősorban a szállítmányozás-fuvarozás-raktározás tevékenységi körökkel azonosítják, viszont ez az érintettek szerint nagyon leszűkített meghatározás.

A kutatás során a logisztikát mint tágan értelmezett szakmai közösséget tekintettem esetnek, amelybe egyaránt beletartoznak a vállalatban belüli logisztikai szakemberek, az integrált logisztikai szolgáltatók, valamint az egyes részterületeken (pl. szállítmányozás, raktártechnológia) tevékenykedő szakemberek és vállalkozásaik.

Piaci kontextus

Az európai logisztika elmúlt három évtizedében egyszerre volt jelen a specializálódás és szegmentálódás, valamint az integrált és diverzifikált portfóliójú logisztikai vállalkozások felemelkedése. Így míg a kisebb cégek erősen versengő szegmensekbe kényszerültek, a nagyobb vállalkozások nagyobb hozzáadott értékű, integrált szolgál-

tatáscsomagjaikkal ezt jobban el tudták kerülni. A szerveződések fő bázisát a közepes vállalkozások jelentették, mert esetükben a két trend egyidejű jelentkezése komoly szakmai és szabályozásbeli kihívásokat jelentett, viszont a kicsiknél jobban rendelkeztek az ezek kezeléséhez szükséges erőforrásokkal (Lehmkuhl, 2005).

Kormányzati kontextus

A közzsférában foglalkoznak a legrégebb óta a logisztikai szakmához sorolható tevékenységekkel, mivel a hadsereg és a posta szervezetein belül fejlődtek ki az első logisztikai rendszerek. A logisztika mint önálló szakterület csak időszakosan jelent meg a kormányzaton belül, amikor ez illeszkedett a fejlesztéspolitikai irányokhoz. A korábbi kormányzati szerkezetben a Nemzetgazdasági Minisztérium Belgazdaságért Felelős Helyettes Államtitkársága alá tartozott a logisztika. A legfrissebb, 2014 óta kialakult struktúrában a logisztikával kapcsolatos feladatok ellátásáért a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, majd az Innovációs és Technológiai Minisztérium Közlekedéspolitikáért Felelős Államtitkársága volt felelős, külön logisztikai helyettes államtitkárság vagy főosztály nélkül. A logisztikai szempontok így egyes ágazatokhoz rendelve jelentek meg a kormányzatban.

A kormányzat az alapvető infrastruktúra kiépítőjeként és fenntartójaként a logisztika fuvarozási szegmensének fontos szereplője. A kormányzat a tudásalap fenntartásában is fontos szereplő, mint a szakképzési és felsőoktatási rendszerek legjelentősebb fenntartója és szabályozója. Jelentős kormányzati háttérintézmény az IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit (2013-ig Közalapítvány), amely 1990-es alapításától a fejlesztéspolitika koordinálásával foglalkozott.

A fuvarozás és szállítmányozás kapcsán kiemelkedő fontosságú funkciók kapcsolódtak a nemzeti engedélyeztetési rendszerekhez. Ezek az európai integrációval és liberalizációval vesztek jelentőségükből, és a főként a nemzetközi verseny és az externáliák szabályozására tevődött át, kiegészítve az európai és országos támogatáspolitikában való részvétellel (Lehmkuhl, 2005). A szabályozási környezet átalakulása aláásta a szerveződések hagyományos funkcióit, amire azok új funkciók intézményesítésével reagáltak.

Kihívások

A magyar logisztikai szakma több, jól azonosítható kollektív kihívással szembesült az elmúlt időszakban. A szakma intézményi hátterének megteremtése egybeesett a piacgazdasági átmenet időszakával, amin belül meg kellett határozni a szakma szerepét. A gazdasági átmenethez kapcsolódott a vállalati szerkezet radikális átalakulása, a nemzetközi ellátási láncokba való integrálódás, valamint az ezzel járó globális versenyhez való alkalmazkodás. A kihívások legújabb csoportja a technológiai változásokhoz kapcsolódik: a digitális forradalom és az automatizáció korszaka várhatóan nagyon erősen alakítja át a logisztika működését, ezzel újabb kollektív válaszokat megkövetelve. A szakma esetében arra számíthatunk, hogy a megszerződéssel elérhető hasznok jelentősek. Az intézmé-

nyi sokszínűség a komoly, közös kihívások jelenlétével együtt az integrálódás valószínű terepévé tette a logisztikát. Emellett szólt a szabályozási és fejlesztéspolitikai kihívások gyakorisága, valamint a heterogén piaci szereplők közötti koordináció igénye. Az előzetes kutatás számos szerveződést talált, megfelelő terepet biztosítva a közösségi intézményesülés vizsgálatainak.

Operacionalizálás

Ahhoz, hogy a szakmai közösség szerveződéseinek rendszerét magyarázni tudjuk, meg kell értenünk az azt kialakító folyamatokat. Három fő elemet különböztethetünk meg, amelyek megadják a három jelenségsoprotot, amelyre az elemzés koncentrálni, némileg kibővítve a korábbi rendszerszintű esettanulmányok (Aldrich et al., 1994; Greenwood, 2003) megközelítését:

1. a szerveződések kialakulása, kiinduló funkcionálitása és tagsága, valamint a szakmai vita belső intézményesülése,
2. a szerveződések átalakulásai: a funkcionális és tagsági profil és a szakmai vita kereteinek változásai; a szerveződések megszűnése,
3. a szerveződések közötti viszonyok alakulása: versengés, horizontális és vertikális együttműködés.

szempontja a szakma kormányzását jól ismerő szereplők megkérdezése, a szegmensek egyedi szempontjainak és tudásának szerepeltetése, valamint a regionális különbségek feltárása volt. Az interjúk listája az 1. Mellékletben olvasható.

A félig strukturált interjúk az adott szegmens számára legfontosabb kihívások és megoldások feltérképezésével kezdődtek, majd a szakmai intézményesülés konkrét formáira vonatkozó kérdésekkel folytatódtak. Az alanyok beleegyezésével hangfelvétel és leirat készült. A dokumentumelemzés és az interjúk egymást kiegészítve, árnyalva adtak képet a szakmai intézményesülésről.

A közösség differenciálódása

Ebben a fejezetben a kormányzati és a piaci kontextus tisztázása után áttekintem a magyar logisztikaszakma szerveződéseinek mintázatát, feltárva a rendszer funkcionális, tagsági és intellektuális vitán alapuló differenciálódását.

Szegmentálódás

A szakmai közösség két dimenzió mentén tagolódik. Egyrészt vertikálisan, az egymásra épülő logisztikai tevékenységek láncolata mentén. Az 1. táblázat áttekintést ad

1. táblázat

A logisztikai szereplők és tevékenységek

	Vállalkozás logisztikai rendszere	Vámügyi szolgáltató	Szállítmányozó	Fuvarozó	Integrált logisztikai szolgáltató	Logisztikai tanácsadó	Logisztikai-technológiai beszállító
Vámügyintézés	ritkább	gyakori	gyakori	ritkább	ritkább		
Fuvarozás			ritkább	gyakori			
Szállítmányozás			gyakori	ritkább	gyakori		
Raktározás, kommissiózás	gyakori	ritkább	ritkább				ritkább
Intralógisztika					ritkább		
Adminisztráció, leltár, árukövetés		ritkább			gyakori		
Logisztikai rendszerek kiépítése					ritkább	gyakori	gyakori
Ellátási láncok megszervezése						gyakori	ritkább

Forrás: saját szerkesztés

Empirikus módszerek

Az eset feldolgozása dokumentumelemzéssel indult, ahol a szakmára vonatkozó kormányzati anyagokat, a szerveződések alapszabályait, etikai szabályzatát, nyilvános dokumentációját, vezetőségét és tagságát vizsgáltam. Az előzetes feldolgozás során azonosítottam a közösség fő szereplőit, piaci és közpolitikai kihívásait és megoldásait. Ez alapozta meg az interjúfonalat és a mintavételt. A feltérképezett száz, szerveződésszerű, kormányzati és vállalati tisztségviselő közül ötvenet kerestem meg, majd félig strukturált interjúkat folytattam közülük tizenötrel. Mivel a kutatás nem hipotézisvizsgáló, hanem elméletépítő jellegű, az interjúalanyok kiválasztása nem statisztikai, elméletvezérelt mintavétellel történt (Eisenhardt & Graebner, 2007). A mintavétel három fő

arról, hogy a tipikus logisztikai tevékenységeket jellemzően mely érintettek végzik el.

Minden tevékenységi elem kapcsán szerződési kulcskérdés, hogy egy nem logisztikai főtevékenységű vállalat házon belül szervezi meg azt, vagy specializált logisztikai szolgáltatóval szerződik. A logisztikai tevékenységek kiszervezése specializált vállalatoknak a dinamikus fejlődő eleme a szakmának. Az átfogó logisztikai koncepció megjelenése az európai szerveződésekben párhuzamos volt a vertikális integráció elterjedésével és a fuvarozói, szállítványozói szerveződések tagsági kiterjedésével, illetve a növekvő átfedésekkel az 1990-es évektől. E folyamatokat Nyugat-Európában összeolvadások követték a fuvarozó és szállítványozó szegmensek szerveződéseinek között (Lehmkuhl, 2005). Hasonló integrá-

ciós nyomásra számíthatunk a magyar logisztika esetében is.

A közösség másik fő tagolódása horizontálisan, az egyes közlekedési, szállítási módok által meghatározott. A közúti, vasúti, vízi és légi szállítási módok között ritkán van direkt verseny, azok inkább egymás kiegészítőjeként jelennek meg, mert sebességük és költségeik jelentősen eltérőek. A szállítási módokon belül a közös technológiai és szabályozási kihívások szorosabb közösségeket definiálhatnak.

lélet iránt elkötelezett akadémiai szakemberek (Chikán Attila – MLBKT, Knoll Imre – MLE), vagy meghatározó vállalkozók voltak. A két akadémiai irányultságú szerveződésen kívül mindegyik intézményesülés korai ösztönzője a kormányzat irányából érkezett, érdekképviselet, fejlesztés- és szabályozáspolitikai kezdőfunkciókat eredményezve. A funkcionális profilok idővel egyre kiterjedtebbek és hasonlóbbak lettek, ahogy a „tudományos” szerveződések az érdekképviselet, míg a többiek a tagsági szolgáltatások felé bővültek. A tagsági

2. táblázat

Az átfogó szerveződések jellemzői

	Magyar Logisztikai Beszerzési és Készletezési Társaság – MLBKT	Magyar Logisztikai Egyesület – MLE	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Közlekedési és Logisztikai Kollégium – MKIK	Magyarországi Logisztikai Szolgáltató Központok Szövetsége – MLSZKSZ	Magyar Szállítványozók Szövetsége – MSZSZ	Magyar Vámügyi Szövetség – MVSZ
<i>Kiinduló tagság</i>	Logisztikai szakemberek minden szegmensből		Fuvarozó, szállítványozó, logisztikai szolgáltató vállalkozások, szakemberek	Logisztikai szolgáltató vállalkozások	Logisztikai szolgáltató, szállítványozó vállalkozások, szakemberek	Logisztikai szolgáltató, fuvarozó, szállítványozó vállalkozások, szakemberek
<i>Tagság változása</i>	+ Vállalkozások	+ Vállalkozások	-	+ Fuvarozó, szállítványozó vállalkozások	-	-
<i>Kiinduló funkció</i>	Fórum, rendezvények	Fórum, rendezvények	Érdekképviselet, fórum	Fejlesztéspolitikai	Érdekképviselet	Érdekképviselet
<i>Funkció változása</i>	+ Érdekképviselet, képzés, szolgáltatások	+ Képzés, szolgáltatások	-	+ Érdekképviselet, szolgáltatások	+ Szabályozás, rendezvények	+ Képzés, szabályozás, rendezvények
<i>LEF tag (2006-2016)</i>	Igen					
<i>NLÖ résztvevő (2017-2019)</i>	Nem	Igen	Nem	Igen		Nem
<i>Szakmaiság megközelítése</i>	Üzleti, szakma (horizontális)	Műszaki, szakma (horizontális)	Üzleti, iparág (vertikális)	Üzleti, iparág (vertikális)	Üzleti, iparág (vertikális)	Műszaki, szakma (horizontális)
<i>Alapítás éve</i>	1991	1990	2009	2002	1989	1993
<i>Weboldal</i>	https://logisztika.hu/	http://mle.hu/	https://mkik.hu/mkik-kollegiumok	http://mlszksz.hu/	https://www.szallitmanyozok.hu/	https://mvsz.eu/

Forrás: saját szerkesztés

Szakmai szerveződések

Átfogó szerveződések

Az átfogó szerveződések információmegosztási, szakmai (ön)szabályozási és érdekképviseleti funkciók széles skáláját valósítják meg. E szerveződések általában minden horizontális szegmensben érintettek, ezért elsősorban vertikális tagsági kiterjedésük különbözteti meg őket. A 2. táblázat balról-jobbra az általánosabb profilú (MLBKT, MLE) felől a vertikális szegmensekhez (vámügy, szállítványozás, logisztikai szolgáltatók) kötődő szerveződések felé haladva tekinti át a csoportot. A megszerveződésüket irányító intézményi vállalkozók a logisztikai szem-

profilok bővülése is általános volt. A vertikálisan fókuszáltabb szerveződések kisebb (MSZSZ) vagy nagyobb (MLSZKSZ) mértékben nyitottak az átfogó tagság felé, a tisztán egyéni vagy vállalati tagsági profilok helyét pedig általában átvette a mindkettőt tartalmazó, vegyes tagsági merítés.

Szegmensspecifikus szerveződések

A szerveződések legnépesebb csoportja egy-egy horizontális, szállítási mód szerinti szegmenshez kapcsolódik. A 3. táblázat a közúti, vasúti és vízi szegmensek szerveződéseit tekinti át.

3. táblázat

Szegmensspecifikus szerveződések jellemzői

	Közúti Közlekedési Vállalkozások Szövetsége KKVSZ	Fuvarozó Vállalkozók Országos Szövetsége FUVOSZ	Magyar Közúti Fuvarozók Egyesülete MKFE	Magánvállalkozók Nemzeti Fuvarozó Ipartestülete. NiT Hungary	Magyar Vasúti Egyesület. HUNGRAIL	Magyar Hajózási Országos Szövetség. MAHOSZ	Magyar Dunai Kikötők Szövetsége MDKSZ	Magyar Révhajósok Egyesülete	Magyar Belvízi Fuvarozók Szövetsége
<i>Kiinduló tagsági profil</i>	Közúti fuvarozó, szállítmányozó vállalkozások	Közúti fuvarozó vállalkozások			Vasúti fuvarozó vállalkozások	Vízi szegmens szerveződései	Vízi logisztikai szolgáltató vállalkozások	Vízi fuvarozó vállalkozások	
<i>Tagsági profil változása: nincs</i>									
<i>Kiinduló funkcionális profil</i>	Érdekképviselő	Szabályozás, érdekképviselő		Szabályozás	Érdekképviselő			Fórum	Érdekképviselő
<i>Funkcionális profil változása</i>	-	+ Szolgáltatások	+ Képzés, szolgáltatások	+ Érdekképviselő, szolgáltatások	+ Fórum, rendezvények	+ Szabályozás, rendezvények	+ Képzés, fejlesztéspolitika, rendezvények	-	
<i>LEF tag (2006-2016)</i>	Nem				Igen		Nem	MAHOSZ tag	
<i>NLÖ résztvevő (2017-2019)</i>	Igen				Nem	Igen			
<i>Szakmaiság megközelítése: Üzleti/műszaki, ágazat (vertikális)</i>									
<i>Alapítás éve</i>	1990	1992	1965	1989	2006	2004	2012	1996	1993
<i>Weboldal</i>	http://www.kkvsz.hu/	http://www.fuvosz.com/tartalom/bemutakozas	https://www.mkfe.hu/hu/	http://www.nit.hu/	http://hungrail.hu/kik-va-gyunk/	https://www.mahosz.hu/?-content=info	https://www.hfip.hu/	https://kom-pok-revek.hu/	http://www.mbfisz.hu/

Forrás: saját szerkesztés

A révhajósok konzultatív szerveződésétől eltekintve a megszerveződést mindig valamilyen konkrét szabályozási vagy fejlesztéspolitikai kihívás motiválta. Több szerveződés megőrizte valamely kormányzathoz kapcsolódó monopolszerepét, de funkcionalitásuk általában a tagoknak nyújtott szolgáltatások széles körével bővült: információt, klubjóságokat, méretgazda-

ságos magánjavakat nyújtottak. Ennek megfelelően kiinduló potenciális tagságuk a kormányzati tevékenység által érintettek köréből állt, majd fokozatosan terjedt ki a szegmensek teljes vállalkozói-szakemberi körére. A horizontális szegmensek szerinti lehatárolás azt is jelentette, hogy e szerveződések területe gyakran túllógott a logisztikai tevékenységeken és szereplőkön a közlekedés

4. táblázat

A klaszterek jellemzői

	Közép-Európai Logisztikai Klaszter	Pannon Logisztikai Klaszter	Dél-Zalai Logisztikai Klaszter	Soproni Régió Logisztikai Klaszter	Észak-Magyarországi Logisztikai Szolgáltatói Klaszter
<i>Kiinduló tagság</i>	logisztikai szolgáltató, fuvarozó, szállítmányozó vállalkozások				
<i>Tagság változása</i>	-				
<i>Kiinduló funkció</i>	fejlesztéspolitika	fejlesztéspolitika, érdekképviselő	fejlesztéspolitika, szolgáltatások	fejlesztéspolitika, szolgáltatások	fejlesztéspolitika, szolgáltatások
<i>Funkció változása</i>	-	kiüresedés	+ képzések	kiüresedés	+ rendezvények
<i>LEF tag (2006-2016)</i>	igen	nem			
<i>NLÖ résztvevő (2017-2019)</i>	nem				
<i>Szakmaiság megközelítése</i>	üzleti, ágazat (vertikális)				
<i>Alapítás éve</i>	2007	2005	2011	2006	2008
<i>Weboldal</i>	nem elérhető, nincs akkreditálva	http://www.panlogklaszter.hu/	http://www.dzlk.hu/	nem elérhető	http://misdolin.hu/nordlog

Forrás: saját szerkesztés

más területei, például a személyszállítás felé. Az egyes szegmensek a piaci és tranzakciós struktúráknak megfelelően eltérő szerveződési alrendszeret intézményesítettek. A jellegéből adódóan elsősorban nemzetközi légi szegmens a magyar országos szinten nem szerveződött meg, csak átfogó szerveződések egy-egy munkacsoportjaként. Piaci szereplői a magánplatformokra és a nemzetközi szakmai szerveződésekre hagyatkoztak koordinációjukban. A viszonylag későn liberalizált vasúti szegmens szereplői egyetlen szakmai szervezést hoztak létre. A HUNGRAIL így sokrétű tevékenységet folytatva képviselte a teljes szegmenst. A piaci súlyát tekintve marginális vízi szegmens a vasúthoz hasonlóan a szereplők relatív szűk és egymást ismerő körére tudott építeni. A szegmens intézményesülése a szűkebb tevékenységi körök szerveződésén és az azokat összefogó ernyőszerkezeten (MAHOSZ) alapult. A közúti szegmens kiterjedt vállalkozási populációja négy szerveződést is már korán létrehozott. A tagokért folytatott verseny ebben a szegmensben volt a legerősebb, ami növekvő tagsági-funkcionális átfedésekhez vezetett. A szegmensnek nem alakult ki ernyőszerű szerveződése, a koordináció az MKIK-n és egyedi együttműködésekben keresztül zajlott.

Klaszterek

A klaszterek egy tevékenységi körhöz kapcsolódó vállalkozások általában területileg jól behatárolt tömörülései, amelyek formalizált horizontális, vertikális vagy ágazatközi együttműködést valósítanak meg a tagjaik piaci tevékenységének elősegítésére, egyfajta kooperációt megvalósítva (Pitelis, Sugden, & Wilson, 2006). Elsődleges céljuk a fejlesztéspolitikai törekvések összehangolása (4. táblázat).

A klasztereket a megkérdezett szakemberek nem tekintették jelentős szakmai intézménynek. Elsősorban fejlesztéspolitikai célokra alakultak, összhangban a helyi szereplők pályázati tevékenységével. Tevékenységük ezekre az időszakokra koncentrált, mérsékelten mutattak életjelet a későbbi években.

Klubok

A klubok a szerveződések információmegosztó funkcióját intézményesítik. Az MKTLSZ inkább tudományos, az NLVK inkább gyakorlatias szempontból közelíti meg a logisztika szakmát. Az MKTLSZ tevékenységéről 2011 után nincs információnk, feltehetően leépült (5. táblázat).

A differenciálódás magyarázatai

A szerveződések a horizontális és vertikális kiterjedés fogalmaival leírva jól elkülöníthető az átfogó igényű és a szűkebb szakmát képviselő szerveződések csoportja. Bár elsősorban a kiterjedés különbözteti meg az átfogó és a szűkebb szakmai szerveződések, funkcionálisan is jelentős a munkamegosztás közöttük. Az utóbbi csoporton belül a „termékek” alapján differenciálódnak tovább a szerveződések, és az egyes szegmenseken belül találunk versenyt.

A szakmai közösség differenciálódásának három fő dimenziója közül a tagság és befolyás logikája kettőt jól jellemez: a kollektív cselekvési problémákra adott intézményi megoldásokat, valamint a tagokért és befolyásért folytatott verseny dinamikáját.

A kollektív cselekvés

A logisztikai ágazat az esetünk kezdetén nem rendelkezett átfogó közösséggel, mivel éppen definiálni próbálta magát a magyar gazdasági és tudományos kontextusban. Az egyes logisztikai vállalati szegmensekben a gazdasági átmenet és a privatizáció koordinációs irt hagyott, amelyet eltérő sebességgel sikerült a versengő magánszereplőknek pótolniuk. Ennek egyik oka a szegmensek belső heterogenitása, mert az üzleti hálózatok fontos helyettesítői a szerveződéseknek a koordinációban és tudásmegosztásban, különösen a nemzetközi kapcsolatrendszerek esetén. A nemzetközi irányultságú logisztikai vállalkozások ezért kevésbé integrálódtak a magyar szakmai közösségbe, ahogy ezt a légi szegmens példája is mutatta.

A szerveződések kialakulásában nagyobb szerepe volt a befolyás logikájának, mint azt a korábbi eredmények

5. táblázat

A klubok jellemzői

	Magyar Közgazdasági Társaság Logisztika Szakosztály – MKTLSZ	Nagyvállalatok Logisztikai Vezetőinek Klubja – NLVK
Kiinduló tagság	Logisztikai szakemberek	Logisztikai vezetők
Tagság változása	-	
Kiinduló funkció	Fórum, rendezvények	
Funkció változása	Nincs nyoma tevékenységnek	-
LEF tag (2006-2016)	Igen	Nem
NLŐ résztvevő (2017-2019)	Nem	Igen
Szakmaiság megközelítése	Üzleti, szakma (horizontális)	
Alapítás éve	1997	2008
Weboldal	https://www.mkt.hu/tarsasag/szakosztalyaink/ , http://www.mktlsz.hu/	https://nlvklub.hu/hu/

Forrás: saját szerkesztés

sugallták. A szűkebb profilú szakmai szerveződéseknel általában fontosnak tűnik a kormányzati fejlesztés- és támogatáspolitikához járadékok jelenléte az intézményesülési folyamat ösztönzésében. A kormányzati támogatás és a szabályozási kihívások itt felülírhatják a kollektív cselekvés klasszikus tényezőit, például a csoportméretet. A leginkább differenciálódott intézményesülést a heterogén közúti szegmensen belül találjuk. Ezt a befolyás logikája magyarázhatja: a közúti vállalkozások jobban ki vannak téve a szabályozás változékonyságának, ugyanakkor a hagyományosan nagyfoglalkoztató közúti fuvarozók szempontjaira nyitottabb a kormányzat, mint más szegmensekére. A megszerződés lehetséges haszna így ebben a szegmensben a legmagasabb. A kikötőüzemeltetők esetén bár kisebb, homogénebb és személyes ismeretségekkel átszótt csoportról volt szó, mégis késett a megszerződés.

Ugyanakkor az átfogó szerveződések (MLBKT, MLE) eleinte a tagsági logika dominanciáját mutatták, kiterjedésüket nem a befolyás logikája magyarázta, hanem a szolgáltatásaik méretgazdaságossága. Az átfogó szerveződések kialakulását az akadémia-egyetemi szférából érkező intézményi vállalkozók határozták meg, akik tartósan meghatározták a szerveződések profilját.

Az intézményi dinamika

A verseny nyomán fellépő intézményi fejlődés tükrözi a tagság és a befolyás logikái közötti egyensúlyra való törekvést, amennyiben minden versengő szervezet törekedett a minél nagyobb kiterjedésre, csökkentve a köztük levő különbségeket a tagság jellegében és a funkcionalitásban. A várakozásoknak megfelelően minden szerveződés törekedett közpolitikai befolyásának növelésére, ugyanakkor a potenciális tagokért folytatott verseny nyomán a tagsági, szolgáltatói logika sem szorult a háttérbe. Az átfogó tagságú és funkcionalitású szerveződések, valamint a közúti fuvarozók szerveződései között volt versengéssel járó átfedés.

A hasonló kiterjedésű és profilú szerveződések párhuzamos jelenlétének mindkét esetben kettő, az intézmények fejlődési pályáiból eredő oka van. A szerveződések a fejlődésük korai szakaszában jobban különböztek, mint a vizsgált időszak végén, mivel korai intézményesülésük alapja egy-egy, az intézményi vállalkozó által megszerzett specifikus erőforrás volt. A tagokért és a kormányzati befolyásért folytatott verseny a funkcionális és tagsági profilok bővüléséhez, így növekvő hasonlósághoz vezetett. A szerveződések működtetői kifejezetten törekedtek a párhuzamosságokra, mert meg akarták őrizni autonómiájukat, amihez sokrétűbb tagsági és funkcionális profilkra volt szükségük.

Az összeolvadások és a megszűnések nagyon ritkák. Az eset során egyetlen ilyenre sem került sor, és csak két esetben vetődött fel a lehetősége. Milyen szempontból különböztek az átfedésben létező szerveződések annyira, hogy nem olvadtak össze vagy szorították ki egymást? Egyrészt az alapító intézményi vállalkozók – akár még mindig személyesen, akár szellemiségükön keresztül – meghatározzák a szerveződések szemléletét és szolgáltatásait. A konkrét erőforrások szintjén továbbra is jelentős

különbségek vannak, még ha az intézményi logikák hasonlóak, és hasonló irányba terelik az egymással versengő szerveződések. A befolyási logika hatása is megfigyelhető: míg Schmitter és Streeck (1981/1999) stabil kereteket feltételezett az egyre koncentrálódó szakmai közösség körül, az eset során sűrűn változott a kormányzati kontextus, változó lehetőségeket és erőforrásokat biztosítva a szerveződéseknek. A magyar esetben ezért nem található a nyugat-európai példákhoz (Lehmkuhl, 2005) hasonló szerveződésszerű koncentrálódás.

A párhuzamosságok másik magyarázatához érdemes túllépünk a szerveződés és környezete közötti cserekapcsolatok logikáin. E különbségnek alapja az intellektuális rendek két eleme: a közösség definiálása és a konzultáció szabályai. Az intellektuális rend jellege a kezdeti funkcióktól és az intézményi vállalkozók személyes szellemiségétől függött, majd erős stabilitást mutatott a funkciók megváltozása esetén is. A csere és az intellektuális vita logikái egymással kölcsönhatásban határozzák meg a kialakuló intézményi formákat, így ágazati differenciálódást is.

A szakmaiság intézményesülése

Az érintettek többsége hivatkozott a „tudományos” és az „érdekvédelmi” szerveződések közötti különbségre, ahol előbbibe MLE és az MLBKT tartozott, míg utóbbiba az MLSZKSZ és a szűkebb szakmai szerveződések. Hogyan tudjuk ezt a megkülönböztetést magyarázni?

A szerveződések létjogosultsága abból ered, hogy a szempontok és érdekek koordinációjában hitelessége miatt előnyei vannak az alternatívákkal szemben. A hitelesség megteremtése a szakmaiság, mint intellektuális vita intézményesítésén keresztül történik. A tagság logikája felől ez azt jelenti, hogy a szerveződésnek hitelesen kell a tagjai érdekeit képviselnie, a befolyás logikája szempontjából pedig azt, hogy a szerveződésnek a kormányzattal kommunikálva hitelesen kell a felmerülő szempontok között szelektálnia, közös álláspontokat megfogalmaznia.

A fő különbségek a versengés és a konzultáció szabályai felől definiálhatók. Előbbi arra vonatkozik, hogy milyen szereplőkkel vállal egy szerveződés közösséget, kiket kész bevonni a szakmai vitába. Az esettanulmány fontos tanulsága, hogy a szakmai-ágazati közösségek nem előre definiáltak. A logisztika mint tevékenységi kör meghatározása a megkérdezett szereplők egybehangzó véleménye szerint vitatott. A logisztika mint önálló iparág vagy ágazat koncepcióját a horizontális szakmaiság koncepciót követők határozottan elvetik. A szakma horizontális megközelítésében a logisztikai szakemberek közösségét közös célok és tudás kovácsolják össze, bárhol is helyezkedjenek el a munkamegosztásban. Ezt megnehezítette, hogy a logisztika mint műszaki terület, és a logisztika mint menedzsment terület képviselői eltérő megközelítéssel definiálták a szakmát. Ezek idővel közeledtek, de különbségek még mindig tetten érhetők a felvetődő problémákban és megoldásokban.

A „tudományos” és „érdekvédelmi” szerveződések fő különbsége a konzultáció szabályaiiban rejlik. A tudományos szerveződések esetén ez közelebb áll az

igazság keresésére irányuló tudományos vitákhoz, míg az érdekvédelmi szerveződések közelebb állnak a tiszta érdekgregáláshoz, mint például a többségi szavazás mechanizmusához. A vita szabályai a gyakorlatban egyik esetben sem érhetik el az elméleti végpontokat. A „tudományos” szerveződések a közpolitika terepére lépve nem tudós társaságok, rákényszerülnek az érdekképviseletre. Az „érdekvédelmi” szerveződések tagjaik heterogén érdekeit nem képesek adott formula mentén aggregálni, törekedniük kell a jobb megoldások felkutatására az intellektuális vitán keresztül, valamint arra, hogy igényeiket a közérdekebe ágyazva fogalmazzák meg.

A konzultációs mechanizmusok különbsége együtt jár a versengés eltéréseivel: az „érdekvédelmi” szerveződések kevésbé törekedtek az inkluzív tagságra, míg a „tudományos” szakmaiság szerveződései törekedtek minden érintett bevonására.

A közösség integrálódása

A differenciálódás mintázatai után a szerveződések közötti együttműködés formáit tárgyalom. A logisztika szakmai közössége alacsony mértékben integrálódott, ami egyrészt a vertikális integrálódás elenyésző mértékén, másrészt a horizontális együttműködések instabil formáján látszik.

A vertikális integrálódás

A vertikális integrálódás egyetlen esetben jelent meg a közösségben, amikor a vízi szegmensben 2004-ben megalakították a MAHOSZ-t. Ennek az érdekvédelmi metaszerveződésnek elsődleges célja a kormányzati működésben és a társadalmi konfliktusokban megjeleníteni a magyar hajózás szempontjait. Ezenkívül koordinációs, oktatási és nemzetközi képviseleti feladatokat is ellátott, valamint szakmai rendezvényeket szervezett. A MAHOSZ nem gyakorolt erős hierarchikus kontrollt a tagszerveződései felett, viszont azok általában rajta keresztül kapcsolódtak be a horizontális együttműködésekbe.

A horizontális integrálódás

Közös véleményezés

A vizsgált szerveződések gyakran léptek egymással stratégiai partnerségre, ami elsősorban az információáramlás megkönnyítését jelentette közpolitikai kérdésekben. Ezek az együttműködések megmaradtak az ad-hoc szövetségek szintjén, mivel informális megoldásokon alapultak, nem jártak külön szervezetek, formális intézmények, például munkacsoportok felállításával.

Logisztikai Egyeztető Fórum

A magyar logisztika első ernyőszervezete a *Logisztikai Egyeztető Fórum* volt. Alapítása az MLBKT-hoz hasonlóan Chikán Attilához kötődött. A LEF átfogó szervezet, minden szegmensből voltak tagjai. Működése a tagok egyenlőségét tükrözte, ahol éves rotációban töltötték be az elnökséget. Az aktuális elnöknek jelentős szerepe volt abban, hogy egy időszakban mennyire aktív és milyen irányú közös munka zajlott. A LEF a horizontális együttműködési formák közül a közös vállalkozás és közös mun-

kacsoport szintjei között mozgott, mert önálló, formális intézményi keretekkel rendelkezett, viszont munkájában teljes mértékben függött a tagszerveződések delegált munkaerejétől.

A LEF eredetileg három céllal rendelkezett: szakmailag korrekt és megfelelő fogalmi keretet adni a közpolitikai döntéseknek, a logisztikai szabályozások ésszerűsítése és a logisztikai szolgáltatóközpontok minősítése. Utóbbi a fejlesztéspolitikai eszközök átalakításával elvesztette a jelentőségét. A LEF egy információközvetítő „asztaltársaságként” és virtuális, közös anyagokon dolgozó munkacsoportokként működött. A LEF erősen konszenzusorientált: csak arról adott ki nyilatkozatot, amelyben tagjai teljesen egyetértettek. Kritikusai szerint a tagok sokszínűsége a konszenzusos logikával kombinálva lassú döntéshozatalhoz vezetett, megnehezítve a hatásos fellépést.

Nemzeti Logisztikai Összefogás

A 2017-ben kiadott *Nemzeti Logisztikai Összefogás* közös nyilatkozat és a mögöttes Nemzeti Logisztikai Versenyképességi Program célja az ágazatot érintő problémák és megoldási javaslatok közös megfogalmazása volt. Eredetileg tíz szerveződés vett részt az MLSZKSZ vezető koordinációs szerepe mellett. Céljuk az volt, hogy sikeresebben kapcsolódjanak be a közpolitikai folyamatokba a LEF lassú, konszenzusos tevékenységét megkerülve. Az NLÖ-t jegyző „érdekvédelmi” szervezetek így a tudományos szerveződések kimaradásával vettek részt a kormányzati előkészítő munkában.

Egy újabb, 2018-as közös nyilatkozat megerősítette az NLÖ intézményesülését a munkamegosztás meghatározásával. A résztvevők körében minimális bővülés történt. Az NLÖ-nek nem volt állandó szervezeti kerete, munkáját a kormányzattal közösen megszervezett tizenhét projektalapú munkacsoporton keresztül végezte, amelyek tevékenységi szegmensek szerinti munkamegosztást intézményesítettek. A résztvevők nem törekedtek átfogó igényű koncepcióra, az egyedi megoldások összefűzésén túl. Az NLÖ a közös munkacsoport szintjének felelt meg: önálló jogi forma nélkül, szerveződések személyes delegáltjain keresztül működött, konkrét problémák megoldására.

Az integrálódás magyarázatai

Az átfogó koordináció intézményei várakozásainknak megfelelően később alakultak ki, sikeres szerveződések kezdeményezésére. Az integráció erősen instabil volt, összességében alacsony szinten maradván. Ennek okai a kormányzati kapcsolatok változékony jellege (befolyás logikája) és a szerveződések közötti jelentős (elsősorban intellektuális vitabeli) különbségek nehézkes áthidalása.

Tagság és kiterjedés

Az NLÖ és a LEF a szerveződések erősen differenciált körét fogja át, ezért a tagság logikája nyomán az erős koordinációra csak nagyon költségesen lettek volna képesek. Ennek meghaladásához először szegmensenként kellett volna a kooperációnak megvalósulnia.

Szakmaiság intézményesülése

A LEF és az NLÖ felfogható a szakmai közösség intellektuális rendjének megalapozására irányuló lépésként, ahol a fő különbség ennek a rendnek a jellege, elsősorban a konzultáció eltérő intézményei. Az együttműködés szintjén feltűnőbb volt a versengés szabályaiban való eltérés is, mivel a „tudományos” jellegű szerveződések kimaradtak az NLÖ-ből. A különbség a meggyőzés szabályaiban is megjelenik: miközben a LEF egységes, „kerekasztal” jellegű, az NLÖ külön fórumokként működő párhuzamos munkacsoportjai esetén kérdéses, hogy a vita kiterjedt-e a közösség szintjére.

A két együttműködési megoldás értelmezhető a két vezető átfogó szerveződés közötti versengés terepeként, ahol intézményi vállalkozókként fellépve megkísérelték a koordinációt saját felfogásuk szerint megszervezni. A résztvevők között azonban jelentős volt az átfedés, ami arra utal, hogy a szervezettípusok kérdéséhez hasonlóan a fő különbséget nem érdekellentétek okozták. A szűkebb, szakmai jellegű szerveződések sem mind tartották szerencsésnek az NLÖ koncepcióját, ami jelzi, hogy a törésvonal nem elsősorban a specifikusabb és átfogóbb érdekeket képviselő szereplők között volt, hanem az eltérő szakmaiságfelfogásokból eredt. A differenciálódás kapcsán tárgyalt különbségek az integrálódási törekvések szintjén reprodukálódtak.

Kormányzati befolyás

A kormányzat szerepe a felsőbb szintű koordináció intézményesülésében a várakozásoknak megfelelően domináns. A közpolitikai viszonyok változó jellege és az egységes kormányzati intézményesülés hiánya jelentős tényezői az alacsony integrálódásnak. A kormányzati oldal által igényelt szakmai hozzájárulások jellege határozta

meg, hogy mikor melyik intellektuális renden alapuló integrációs törekvés került előtérbe. A konzultatív jellegű és instabil intézményesülés mögött elsősorban az áll, hogy a szakma átfogó megszerveződése iránti igény a kormányzat oldaláról nem adott. A kormányzaton belüli logisztikai szakemberek a szakmai közösség részei, és informálisan némi stabilitást biztosítottak a koordinációnak. A rendszeres kormányzati átszervezések ugyanakkor ezt is megnehezítették.

A kormányzati működés során váltakozó szervezőelvek jelentek meg: egyes időszakokban a kormányzat előnyben részesítette az ágazati szintű konszenzust, máskor kiemelt pozíció emelt egyes szereplőket gyorsabb reagálási képességük (NLÖ) vagy a politikailag nagyobb súlyuk (közúti fuvarozók) okán. Ez a változékonyság ellenőszította a formalizált ágazati intézményesülést a potenciálisan kedvezményezett csoportok számára, így maradtak a rugalmas együttműködési formák.

Konklúzió

A tanulmány célja annak megállapítása, hogy az egyes elméletek tényezői hogyan és mennyiben magyarázzák a szerveződések rendszereit. A fejezet első része tekinti át eredményeinket arról, hogy a rendszer melyik elemeit melyik elmélet nyomán tudjuk jobban magyarázni. Az ezt követő rész az elemzés következő szintjével, az elméletek viszonyával foglalkozik, felvázolva egy lehetséges szintézis alapjait. A tanulmányt a kutatás korlátait és a javasolt további irányokat áttekintve zárom.

Az elméletek magyarázóereje

A tagság logikája által leírt kollektív cselekvési tényezők a szerveződések mintázatának alapját határozták meg,

6. táblázat

Az eset egyes elméletek által megmagyarázott elemei

Jelenségkör	Tagság logikája	Befolyás logikája	Szakmai vita intézményesülése
Differenciálódás: megszerződés	Megszerveződés szorosan követi a szegmenseket.	Szabályozás- / támogatáspolitikai domináns a szegmensspecifikus (MLSZKSZ beleértve) szerveződéseknel.	Átfogó szerveződések (MLBKT, MLE) kifejezetten egy adott szakmaiság-szemlélet intézményesítésére.
Differenciálódás: átalakulás, megszűnés, összeolvadás	Erős szolgáltatói szemlélet, verseny a tagokért. Szegmensspecifikus szerveződések (MLSZKSZ kivételével) megmaradtak a szegmensükön belül.	Tagsági profilok (típus és szegmens) bővülése gyakori. Tanácskozó jellegű szerveződések növekvő közpolitikai szerepe.	Funkcionálisan és tagságban átfedő szerveződések fennmaradása mögött eltérő szakmai identitások és konzultációs szabályok.
Integrálódás: horizontális együttműködés	Kevésbé átfedő tagsági és funkcionális profilú szerveződések gyakrabban működnek együtt (informálisan, NLÖ).	Formális együttműködés instabilitása a kormányzati igények és lehetőségek miatt.	Versengő szakmai identitások és konzultációs szabályok reprodukálódnak közösségi szinten, versengő együttműködési megoldásokhoz vezetve.
Integrálódás: metaszerződés	Erős szegmentálódás miatt kevés szereplő igényel átfogó koordinációt. Vertikális integráció a leginkább koncentrált, vízi szegmensben.	Széttagolt és változó kormányzati környezet ellenőszönti a metaszerződést.	Eltérő konzultációs szabályok miatt átfogó, vertikális integráció túl költséges.

Forrás: saját szerkesztés

amennyiben azok kiterjedése általában illeszkedett a piaci szegmensek határaihoz. A befolyás logikája ugyanakkor a vártnál jelentősebb mértékben magyarázta a szerveződések kialakulását és az alsóbb szinteket, mivel szabályozási vagy fejlesztéspolitikai cél nélkül nagyon kevés szerveződés tudott létrejönni. Az ez alól kivételt képező szerveződések a szakmai vita intézményesítésének különbségeivel magyarázhatjuk, mivel kifejezetten egy-egy szemléletmód elterjesztésére alakultak (6. táblázat).

A szerveződések átalakulásában a tagokért folytatott verseny és a közpolitikai befolyás logikái egy irányba mutattak, a táguló funkcionális és tagsági profilok felé. Az elméletnek ellentmondva a közösség fejlődésével nem fokozódott a differenciálódás, inkább hasonlóbba váltak a szerveződések. A fennmaradó különbségek mintázatait jelentős részben az intellektuális vita intézményeinek eltérései magyarázták, amelyek a funkcionalitásnál és a tagsági szabályoknál tartósabbnak bizonyultak.

Az integrálódás szintjén a befolyási logika a várakozásoknak megfelelően dominált, de nem az egyre kiterjedtebb koordináció irányába mutatott, hanem a hullámzó, bizonytalan intézményesülést közvetítette a kormányzat felől. Ez a dinamika egészült ki a szakmai vita intézményi különbségeivel, ahol az eltérő identitások és konzultációs szabályok a horizontális integrálódás versengő megoldásaihoz vezetnek. Bár minden szegmensben nagy haszonnal járna a sikeres koordináció, a kormányzati bizonytalanság és a szakmaiság különbségei ellehetetlenítették a vertikális integrálódást, egyetlen, szűk szegmens kivételével. A homogenitásnak ez a pozitív hatása a tagság logikájának relevanciájára hívja fel a figyelmünket.

Elméletek összeegyeztetése

Cserealapú logikák és szakmai vita

A cserealapú és az intellektuális magyarázatok eltérő elemeit ragadják meg a szakmai közösség intézményesülésének, egymást kiegészítve alkalmazhatók. Az intellektuális rendek jellemzői nem olvashatók bele a szerveződések elemzésére hagyományosan alkalmazott tranzakciós elméleti keretbe, viszont befolyásolják annak tényezőit. Az igazság keresése nem feltétlenül esik egybe az érdekképviselet szempontjából elfogadható megoldások keresésével. A szakmai vita intézményei befolyásolják a koordináció költségeit, aszerint, hogy mennyire illeszkednek a szerveződések funkcióihoz, a résztvevők elvárásaihoz. Minél jobban intézményesült egy közösségben a szakmai vita, annál kisebb költséggel tud koordinációt megvalósítani. Ez párhuzamba állítható a Schmitter és Streeck (1981/1999) által megfogalmazott célmeghatározás logikájával, de tágabb annál. A helyes érvek megtalálása legitimálja a koordinációt befelé, csökkentve annak tranzakciós költségeit, valamint kifelé, megalapozva a közpolitikai befolyást.

Az esettanulmányban az intellektuális vita különbségei jelentősen és tartósan befolyásolták a szakmai közösség intézményesülését. Ez következhet a logisztikai szakma specifikusan bizonytalan helyzetéből, mivel az intézményesülés elején álló vagy átalakuláson áteső közösségeknél felértékelődik a konceptuális munka, a

megoldások keresése (Greenwood et al., 2002), kiemelve az intellektuális vita különbségeit. Stabilabb identitással és környezettel rendelkező közösségeknél az érdekalapú, tranzakciós szemlélet jelentősebb magyarázóerővel bírhat.

A közösség identitásának megalkotása és annak intézményesülése párhuzamos, egymásra ható folyamatok. A szakmai vita intézményi formái és a szerveződések tranzakciós jellemzői összefüggnek. A tudományos jellegű vitát folytató szerveződések az inkluzívabb és inkább egyéni tagság jellemzi, míg az érdekgregáló jellegű szerveződések exkluzívabb, szűkebb tagsági kiterjedés és elsősorban vállalkozási tagság jellemzi. A helyes megoldások keresésénél minden szakember szava ugyanolyan jelentős, míg az érdekegyeztetésben nagyobb szereplők álláspontja fajsúlyosabb. A tudományos jellegű vitát megtermékenyíti minden kompetens érintett bevonása, míg a hatékony érdekgregálást akadályozza a szereplők körének túlzott kiszélesítése.

Az elméletek várakozásaival összhangban a szakmai közösség heterogenitása meghatározza annak intézményesülését, de a különbségek egyes dimenziói eltérő jelentőségűek. Míg a szerveződések cserealapú dimenziói, mint a tagság jellege és a funkciók köre jelentős változásokon mentek keresztül, az intellektuális rendek jellemzői, mint a közösségi definíciók és a konzultáció szabályai jóval stabilabbak. A két elmélet tanulságait összegezve a tagság és a befolyás logikái által definiált kezdeti feltételekhez az intézményi vállalkozók illesztik a szerveződések cserealapú és intellektuális intézményi jellemzőit. A tagság és befolyás logikáinak változó tényezőihez ezután rugalmasan alkalmazkodnak a szerveződések, miközben a lassabban változó intellektuális rendjük korlátozza a lehetséges fejlődési pályákat.

A szakmaiság mint intellektuális vita a szakmai közösség meghatározására is kiterjed, amelyre több koncepció is felmerült a szereplők különböző megközelítései nyomán. A kutatómunkának szembeülnie kell azzal, hogy a közösség mint vizsgált eset határai nem adóttak: egyes szerveződések más-más tevékenységi vagy tudásbeli csoportokkal vállalnak közösséget. Bár a magyar logisztika mint relatív újonnan definiált szakmai közösség esetében ez a probléma különösen erős lehet, az újradefiniálás lehetősége stabilabban intézményesült közösségeknél is releváns lehet, így az intézményi elemzésnek tekintettel kell rá lennie.

A tagság és befolyás logikái

A tagság logikáját inkább alsóbb, a befolyás logikáját felsőbb szintekhez kötő elmélet részleges alátámasztást nyert. Az elméleti várakozásainknak megfelelően az ágazati integráció kapcsán elsődleges a kormányzati kontextus hatása. A kormányzati és magánszereplők egyaránt részei a tág szakmai közösségnek, ezért a két szféra intézményei kölcsönhatásban fejlődnek. A kormányzati oldal változékony intézményei és igényei így a szakmai közösség változékony metaszerveződésében tükröződnek. A változékony ellenére megjelenő ágazati szintű együttműködések az egymással versengő, átfogó igényű szerveződések szempontjait tükrözik. A befolyás logikája

azonban alsóbb szinteken és a korai intézményesülésben is jelentősebb az elméletileg elvárnál. Úgy tűnik, hogy a szerveződések és a kormányzat rendszere kiegészítik egymást (Schneider & Grote, 2006), meghatározva egymás fejlődési pályáit.

Limitációk, irányok

Elméleteink a közpolitikai folyamat jellemzői és a szakmai közösségek közötti interakciókról még kezdetlegesek. A tanulmány ennek fő színterére, egy országos szintű szakmai közösségre fókuszált, de fontos lehet a szubnacionális és szupranacionális kormányzati szintek és szerveződések viszonya is.

Érdeemes lehet a formalizált szerveződések szintje mellett az egyedi szakemberek és vállalkozások közötti interakciókat is bevonni az elemzésbe. Ez lehetővé tenné az informális intézmények és az intellektuális rendek nem formalizált elemeinek feltárását is. A hálózatelemzés perspektívája megfelelő keretet biztosítana ennek.

Továbbfejlesztésre szorul az intellektuális és tranzakciós intézményi elméletek összeegyeztetése is. Két fő kérdés mutatkozik további kutatásra: *Hogyan alakítja ki és intézményesíti egy szakmai közösség identitását? és Hogyan hatnak egymásra az intellektuális és tranzakciós intézményi elemek?*

Felhasznált irodalom:

- Aldrich, H. E., Zimmer, C. R., Staber, U. H., & Beggs, J. J. (1994). Minimalism, mutualism, and maturity: The evolution of the american trade association population in the 20th century. In J. A. C. Baum & J. V. Singh (Eds.), *Evolutionary Dynamics of Organizations* (pp. 223–239). New York: Oxford University Press.
- Battisti, M., & Perry, M. (2015). Small enterprise affiliations to business associations and the collective action problem revisited. *Small Business Economics*, 44(3), 559–576.
<https://doi.org/10.1007/s11187-014-9607-z>
- Bennett, R. J. (1995). The Logic of Local Business Associations: An Analysis of Voluntary Chambers of Commerce. *Journal of Public Policy*, 15(3), 251–279.
<https://doi.org/10.1017/S0143814X00010047>
- Bennett, R. J. (1996). Can Transaction Cost Economics Explain Voluntary Chambers of Commerce? *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 152(4), 654–680.
- Bennett, R. J. (1999a). Business Associations: Their Potential Contribution to Government Policy and the Growth of Small and Medium-Sized Enterprises. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 17(5), 593–608.
<https://doi.org/10.1068/c170593>
- Bennett, R. J. (1999b). Explaining the Membership of Sectoral Business Associations. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 31(5), 877–898.
<https://doi.org/10.1068/a310877>
- Bennett, R. J. (2000). The Logic of Membership of Sectoral Business Associations. *Review of Social Economy*, 58(1), 17–42.
<https://doi.org/10.1080/003467600363093>
- Berkhout, J., Carroll, B. J., Braun, C., Chalmers, A. W., Destrooper, T., Lowery, D., ... Rasmussen, A. (2015). Interest organizations across economic sectors: Explaining interest group density in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 22(4), 462–480.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1008549>
- Berkhout, J., Hanegraaff, M., & Braun, C. (2017). Is the EU different? Comparing the diversity of national and EU-level systems of interest organisations. *West European Politics*, 40(5), 1109–1131.
<https://doi.org/10.1080/01402382.2017.1308695>
- Blatter, J., & Haverland, M. (2012). Congruence Analysis. In J. Blatter & M. Haverland (Eds.), *Designing Case Studies: Explanatory Approaches in Small-N Research* (pp. 144–204). London: Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9781137016669_4
- Eisenhardt, K. M., & Graebner, M. E. (2007). Theory Building From Cases: Opportunities And Challenges. *The Academy of Management Journal*, 50(1), 25–32.
<https://doi.org/10.5465/amj.2007.24160888>
- Grant, W. (2002). The Importance of Institutions to Associations: Evidence from the Cross-National Organisation of Business Interests Project. In J. Greenwood (Ed.), *The Effectiveness of EU Business Associations* (pp. 53–63). London: Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230629370_5
- Greenwood, J. (Ed.). (2003). *The challenge of change in EU business associations*. London: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9780230523234>
- Greenwood, R., Suddaby, R., & Hinings, C. R. (2002). Theorizing Change: The Role of Professional Associations in the Transformation of Institutionalized Fields. *Academy of Management Journal*, 45(1), 58–80.
<https://doi.org/10.5465/3069285>
- Ibsen, C. L., & Navrbjerg, S. E. (2019). Adapting to survive: The case of Danish employers' organisations. *Human Resource Management Journal*, 29(1), 36–50.
<https://doi.org/10.1111/1748-8583.12182>
- Lang, A., Ronit, K., & Schneider, V. (2008). From Simple to Complex: An Evolutionary Sketch of Theories of Business Association. In J. R. Grote, A. Lang, & V. Schneider (Eds.), *Organized Business Interests in Changing Environments: The Complexity of Adaptation* (pp. 17–41). London: Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9780230594913_2
- Lehmkuhl, D. (2002). Under Stress: Europeanisation and Trade Associations in the Members States. *SSRN Electronic Journal*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.302767>
- Lehmkuhl, D. (2005). Against all odds: Adaptation and survival of national associations. In W. Streeck, J. Grote, V. Schneider, & J. Visser (Eds.), *Governing Interests. Business Associations Facing Internationalism* (pp. 163–191). London: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203015889-16>

- Lowery, D., & Gray, V. (1996). *The Population Ecology of Interest Representation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
<https://doi.org/10.3998/mpub.14367>.
- Ménard, C. (2004). The Economics of Hybrid Organizations. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) / Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft*, 160(3), 345–376.
<https://doi.org/10.1628/0932456041960605>
- Mike, K. (2017). The intellectual orders of a market economy. *Journal of Institutional Economics*, 13(4), 899–915.
<https://doi.org/10.1017/S1744137417000029>
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change, and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>.
- Olson, M. (1971). *The Logic of Collective Action*. Boston: Harvard University Press.
- Perry, M. (2012). Trade Associations in Ireland and New Zealand: Does Institutional Context Matter for Collective Action? *Irish Journal of Management*, 31(2), 19.
- Pitelis, C., Sugden, R., & Wilson, J. (2006). *Clusters and Globalisation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781847200136>
- Polanyi, M. (1951/2010). *The logic of liberty: Reflections and rejoinders*. New York: Routledge.
- Prüfer, J. (2016). Business Associations and Private Ordering. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 32(2), 306–358.
<https://doi.org/10.1093/jleo/ewv017>
- Schmitter, P. C., & Streeck, W. (1981/1999). *The Organization of Business Interests: Studying the associative action of business in advanced industrial societies* [MPIfG Discussion Paper 99/1]. Köln: Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/43739/1/268682569.pdf>
- Schneider, V., & Grote, J. R. (2006). Introduction. Business associations, associative order and internationalization. In W. Streeck, J. R. Grote, V. Schneider, & J. Visser (Eds.), *Governing Interests: Business Associations Facing Internationalism* (pp. 1–18). London: Routledge.
- van Waarden, F. (1992). Emergence and Development of Business Interest Associations. An Example from The Netherlands. *Organization Studies*, 13(4), 521–561.
<https://doi.org/10.1177/017084069201300402>
- Vining, A. R., & Boardman, A. E. (2007). Policy Analysis in Canada. In L. Dobuzinskis, M. Howlett, & D. Laycock (Eds.), *Policy Analysis in Canada* (pp. 48–85). Toronto: University of Toronto Press.
<https://doi.org/10.3138/9781442685529-005>.
- Williamson, O. E. (1979). Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations. *The Journal of Law and Economics*, 22(2), 233–261.
<https://doi.org/10.1086/466942>

1. Melléklet

Interjúlista

Csoport	Szerep	Interjú ideje
logisztikai beszállítók	ügyvezető	2019.03.26. 11:50-13:00
	ügyvezető	2019.03.29. 09:45-11:10
logisztikai szolgáltatók	logisztikai szakember	2019.03.26. 18:00-19:00
	pénzügyi igazgató	2019.03.29. 14:00-15:00
logisztikai vezetők	logisztikai osztályvezető	2019.03.29. 17:45-21:45
szakmai szerveződések	főtitkár	2019.03.28. 12:15-13:50
	szakértő	2019.10.17. 10:30-11:30
	ügyvezető, főtitkár	2019.10.10. 8:30-11:00
	elnök	2019.10.09. 11:00-13:00
szakmai szerveződések, akadémia	elnökségi tag, egyetemi tanár	2019.03.20. 14:00-16:00
szakmai szerveződések, logisztikai szolgáltatók	elnök	2019.03.20. 10:00-11:20
	elnökségi tag, ügyvezető	2019.03.25. 15:00-17:05
	elnökségi tag, ügyvezető	2019.11.11. 12:00-12:40
	felügyelőbizottság elnöke, ügyvezető	2019.11.10. 14:30-15:30
szakmai szerveződések, logisztikai vezetők	logisztikai osztályvezető	2019.03.22. 10:00-11:20

Forrás: saját szerkesztés